

روان‌شناسی تربیت کودک و نوجوان از منظر قرآن، روایت و علم

www.ketab.ir

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۱	سخن ناشر
۱۳	پیش گفتار
۱۴	مقدمه

فصل یک: گام های آغازین

۱۸	گام های آغازین
۱۸	انتخاب مادر
۲۲	مراقبت های دو ان بارداری
۲۵	لحظه شکفتن
۲۶	توصیه های اسلامی پس از تولد کودک
۲۶	الف) نام گذاری
۲۹	ب) تغذیه سالم
۳۱	تغذیه کودک امروز و مصلح فردا
۳۴	خوراکی حساس تر
۳۵	شیرازه دو حیات
۳۹	مثلت سلامتی
۴۱	بایدهای حکیمانه در شیردادن

فصل دوم: فصل شکوفایی

۴۶	رشد
۴۷	مراحل رشد

صفحه

عنوان

۵۱	رشد از دیدگاه اسلام
۵۲	مراحل رشد از دیدگاه اسلام
۵۲	مراحل رشد قبل از تولد
۵۳	مراحل رشد بعد از تولد
۵۷	عوامل موثر در رشد از دیدگاه اسلام
۶۵	گونه های رشد
۶۶	کودک، آئینه فطرت
۶۸	الف) تربیت عقل
۶۹	ب) فطرت اخلاقی
۷۰	ج) ابعاد فطرت دینی
۷۱	روح آموزش پذیر

فصل سوم: آموزش و پرورش و ظرافت های آن

۷۹	۱- آموزش
۸۲	الف) آموزش قرآن
۸۳	ب) آموزش حجاب
۸۶	ج) آموزش حلال و حرام خدا
۸۶	د) آموزش معیارهای ارزشی
۸۷	راهکارها
۸۹	زمینه سازی عشق به پیشوایان دین

صفحه

عنوان

- ۲- پرورش ۹۱
- الف) پرورش اتکای به سعی و عمل ۹۱
- ب) پرورش اعتماد به نفس و شخصیت سازی کودک ۹۲
- ۳- سامان دهی به حوزه عشق ۹۵
- ۴- پدرزهای لقمانی ۹۶
- حکمت ۹۷
- حکمت چگونه دست می آید ۹۸
- الف) توحید ۱۰۰
- ب) حسابگری و نظایر خداوند ۱۰۵
- راهکارها ۱۰۵
- ج) ارتباط معراجی با خدا (نماز) ۱۰۷
- نماز جماعت ۱۱۰
- نماز جمعه ۱۱۱
- نقش نماز در شکل گیری روحیه توحیدی ۱۱۲
- نماز منشأ خوبی ها ۱۱۴
- صبر و استقامت به وسیله نماز ۱۱۵
- شکست ناپذیری در برابر مشکلات به واسطه نماز ۱۱۵
- پایه نماز توحید و معاد است ۱۱۶
- نماز و به کارگیری توان های گوناگون ۱۱۶
- نماز و مشورت خواهی ۱۱۶
- نماز و خیرگرایی ۱۱۷

عنوان

صفحه

۱۱۷	نماز و تعاون در قالب زکات
۱۱۸	نماز و اجتناب از زشتی ها
۱۱۸	ترک نماز و پیامدهای آن
۱۱۹	توصیه های عملی
۱۲۱	د) حادثه ها و صبوری
۱۲۱	انواع صبر
۱۲۳	۴- تماس خانمانه با مردم
۱۲۶	والدین اگر بی تربیت
۱۲۷	و) سلوک ه مسمی مدلان
۱۲۸	ز) اعتدال گفتاری
۱۲۹	۵- بایدهای گوناگون
۱۲۹	الگوسازی رفتاری
۱۳۰	مهرورزی به کودک
۱۳۱	ضابطه های مهرورزی
۱۳۲	کودک و بازی
۱۳۴	آرامش مربی
۱۳۵	چند نکته پایانی
۱۳۵	قلمرو مهر مادر
۱۳۸	چگونگی برخورد با تفاوت ها
۱۳۸	مقایسه فرزندان با یکدیگر
۱۳۸	معیار تشویق
۱۴۱	فهرست منابع

صفحه

عنوان

۱۴۴

کتابنامه

۱۴۵

فهرست آیات

www.ketab.ir

پیش گفتار

از گذشته دور، در اندیشه ام می گذشت که کاش از «ذخیره آسمان در زمین» و کتاب جاودانه وحی، بحثی شکل می یافت که آیات مرتبط با ساماندهی تربیتی کودک، نوجوان و جوان را با چاشنی سنت، می آمیخت و در کنار آن، نظریه های اندیشمندان را جای می داد و در مجموعه ای، زیور نشر می یافت.

تربیت هیچ کس - به جز معصومان «عیم السلام» مطهر از رجس - نمی تواند ادعا کند که از عهد این حرکت تربیتی به نیکی برمی آید، اما نباید وارد کارهای بزرگ نشد و نس از بزرگی کار ما را بازدارد؛ زیرا قرآن به گونه ای مهندسی شده است که هر کس با آن که درایت و عنایت، می تواند از آن بهره مند شود.

سرکار خاتم معین «علیه السلام» برینه ای که در معارف اسلامی داشته است، این کار را شروع کرده و از حقیر خواست که نظارتی بر تفسیر و گزینش ها داشته باشم. بنده نیز - با اعتقاد به درستی کار - نظارت را شروع کردم و این مجموعه برای چاپ آماده شد.

راهکارهای تربیتی قرآن، کارآفرین رتبه ها، طرح موفق برای ساماندهی تربیت در مراحل کودکی، نوجوانی و جوانی است؛ زیرا تنها با تربیت مهربان و حکیم، با مخلوق خود و تربیت و رازهای شکوفایی او، آشنا است. حرکت تربیتی بشری - منهای وحی - گرچه برخی از گره های تعامل و رشد کودک تا جوانی را می گشاید اما از آن جا که انسان برای انسان به نیکی شناخته نشده است، جامعیت یک طرح سامان ده تربیتی به شدت زیر سوال می رود. یک ابزار کوچک برقی، دفترچه راهنمای بهره برداری دارد که فقط و فقط طراح آن عهده دار تدوین آن است.

خانواده هایی که دلشان برای تربیت قرآنی فرزندان شان می تپد، می توانند از

این کوشش علمی مستمر بهره مند شوند.

علی رهبر

دانشگاه صنعتی اصفهان

مقدمه مؤلف

در باب تربیت و پرورش امانت‌های خدای مهربان، فرزندان و امیدهای فداها، الهایی فراگیر قلب مهربان پدران و مادران را پوشش داده است! همه می‌خواهند، نیک‌تر بشناسند، نیازهایشان را ادراک کرده و برای پرورش آنها تلاش کنند. هم رسالت آسمانی بر دوش است و هم عواطف محرک، آرامان نمی‌گذارد. همان خدای که هستی را با گستره‌ی بی‌کرانش آفرید، انسان را هم لباس خلقت پوشاند! هر، فرزندان ارزانی مان داشته، از این رو همه‌ی رموز شکل‌گیری ایده‌آل آنها، در تدبیر و علم خاست.

وحی منزل و مسیحی - با تبیین رسول خاتم «صلی الله علیه و آله» و ائمه‌ی تفسیرگر وحی - ما را ملهم به آگاهی‌های تربیتی نموده و الهام گاه مان بوده است؛ با رعایت همه‌ی آنها، آراسته‌ترین فرزندان به جامعه‌ای که از آنها انتظار خدمت دارد، تقدیم خواهیم کرد. ولی متأسفانه برخی از مسلمانان از این منبع غافل شده و آثار دانشمندان غیرمسلمان را منبع تربیت استمداد می‌کنند و فرزندان خود قرار می‌دهند.

ولی به حمد الهی، بعد از تحقق نظام جمهوری اسلامی، آثار تربیتی مذهبی و برخاسته از متون وحی، به وفور نشر یافت به طوری که در چند سال قبل، سی و شش درصد آثار تألیف شده و نشر یافته کشور، متعلق به آثار مذهبی بود که این حرکت بسیار مبارک است. اما باز سزا و به جا است که پژوهش‌هایی در باب تفسیر متون وحی و آثار اهل البیت «علیهم السلام»، به ویژه در باب تربیت صورت گیرد.

بنده، بعد از داشتن این دغدغه، از مشاوره، راهنمایی و مساعدت استاد، حجه الاسلام علی رهبر، مدد جستم و کل قرآن کریم و برخی از احادیثی که آهنگ تربیت کودک و نوجوان و جوان دارد و نیز کتب روان‌شناسی تربیتی را مطالعه کرده و به حمد الهی، تحقیق و تألیف را آغاز نمودم.

مجموعه پیش رو، حاصل چندین سال کار در باب شناسایی جایگاه کودک، نوجوان و جوان در قرآن کریم و سنت است که به رشته نگارش در آمده است.

در این تحقیق، تفسیر پاسداران وحی، چاشنی خواهد شد و نیم نگاهی به نگاه اندیشمندان دیگر خواهیم داشت. سپس به دریای حیات بخش قرآن، سفر می کنیم تا با غواصی در اعماق بی کرانش، از مرواریدهای معرفت بهره گیریم و عقل و اندیشه مان را به زینت عمل آراسته و نیز به دنیای فرزندانمان سفر کنیم؛ از معارف الهی که در آیات و روایات موج می زند استفاده کنیم و مکانیزم وجود فرزندانمان را بهتر بشناسیم.

اگر خداوند «امت» بای گرانبهایی در اختیار والدین و مربیان قرار داده است، راه برخورد و تربیت شایسته ی آن ها را از ابتدا و حتی قبل از تولد، تا پایان عمر، آموزش داده است؛ پس باید تلاش کرد و کسب نمود، چرا که یافتن گنج و سرمایه، محصول پی گیری و ممارست است. کودک، نوجوان و جوان دست پرورده ی والدین و مربیانند و البته شرایط محیط رشد و نمو و عوامل دیگر، در این تربیت موثرند. از این لحاظ پرداختن به این موضوع بیانی، بسیار ضروری است.

قرآن کریم، فرزندان را وسیله ی آزمایش معرفی می کند: «إِنَّمَا أَفْوَاطُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ...»؛ «همانا، اموال و فرزندان شما وسیله ی آزمایش اند».

پدر و مادری که شوق بچه دار شدن دارند، آیا قبل از تولد نوزادشان به تربیت او اندیشیده اند؟ آیا دوست دارند که فرزندانشان پس از آن ها خلف صالحان باشند و مایه ی سرافرازی در دنیا و آخرتشان شوند؟ و صدها پرسش دیگر در این

زمینه. پس ابتدا به کلام وحی پناه ببریم و از آن استمداد طلبیم، زیرا طراح هر مجموعه، واقف بر مکانیزم و نیازهای کمالی اوست.

این مجموعه (کودک و نوجوان) در سه فصل سامان یافته است.

فصل اول: گام های آغازین

در این فصل به لحظه تولد و توصیه های اسلام پس از تولد و نام گذاری و تغذیه اشاره شده است.

فصل دوم: فصل شکوفایی

مباحث رشد، مراحل آن و دیدگاه اسلام در این زمینه، عوامل رشد و فطرت، مطالب این فصل، سامان می دهد.

فصل سوم: ورزش و پرورش و ظرافت های آن

چیزیستی آموزش، مریس قرآن و حجاب و حلال و حرام، آموزش معیارهای ارزشی، راهکارها، پرورش در عبادت کاء به سعی و عمل، اعتماد به نفس، سامان دهی به حوزه عشق و اندرزهای لسانی در ابعادی که قرآن مطرح فرموده، مجموعه عناوین این فصل می باشد.

از همه اهل نظر تقاضا می شود که نگارنده را از دیدگاه های خود بهره مند ساخته و نقد احتمالی مرتبط با مفاهیم و موضوعات را یادآور شوند.

والله المستعان

خدیجه معین

اسفند - ۱۳۹۰ ش